

ΠΑΣ(Ι : ΔΑΙ)ΤΑ

Во XI-то годиште на нашево списание (стр. 172) се имавме обидено да му се доближиме на автентичниот текст на 4-иот и 5-иот стих од I-та песна на Хомеровата Илијада, задржувајќи се главно на зборот *πάσι* во изразот *οἰωνοῖσι τε πάσι*, како што стои во сите ракописи на Илијадата без исклучок, и споредувајќи го со читањето *δαῖτα* (нам. *пᾶσι*), како што имал предложено хеленистичкиот граматичар Зенодот, според традицијата што ни ја запазиле граматичарот Атенеј и схолијастот Евстатиј¹). Сметајќи го читањето *δαῖτα* за Зенодотова конјектура, Атенеј и по него Евстатиј продолжуваат веројатно еден критички став на граматичарот Аристарх²) или можеби уште постар³) и укажуваат дека зборот *δαίς* кај Хомера не бил никогаш употребен за обележување јадењето и храната („гозбата“) на животните, забележувајќи дека Зенодот не го знаел ова и погрешно го употребил зборот *δαῖτα* на вопросното место и определувајќи се со тоа, и двајцата, за традиционалната лекција *πάσι*. Така постапувале и повеќето понови издавачи на Илијадата⁴) иако некои гледале дека од содржинска, стилска и поетска гледна точка лекцијата *δαῖτα* на она место подобро одговара одошто традиционалното *πάσι*⁵).

Појдувајќи од овој факт и потсетувајќи дека кај некои стари автори од класичната епоха имаме неколку места, особено кај

¹) Athen. I 12 E—F: ... καὶ ἐπὶ μόνων τῶν ἀνθρώπων δαῖτας λέγει ὁ ποιητής, ἐπὶ δὲ θηρίων οὐκέτι. ἀγνοῶν δὲ ταύτης τῆς φωνῆς τὴν δύναμιν Ζηνόδοτος ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἐκδόσει γράφει οἰωνοῖσι δὲ δαῖτα τὴν τῶν γυπῶν καὶ τῶν ἄλλων οἰωνῶν τροφὴν οὕτω καλῶν, μόνου τοῦ ἀνθρώπου χωροῦντος τὸ ἴσον ἐκ τῆς πρόσθεν βίας. Eustath., *Comm. in Hom. Iliad.*, p. 19, 45s.: εἰ δὲ Ζηνόδοτος ἀντὶ τοῦ πάσι γράφει δαῖτα, σφάλλεται, φησι· δαῖτα γὰρ ἐπὶ μόνων ἀνθρώπων “Ομηρος τίθησιν.

²) Види K. Lehrs, *De Aristarchi stud. Homer.*, p. 96.

³) Според мнението на E. Schwartz, цитирано кај P. Cauer, *Grundfragen der Homerkritik*³, Leipzig 1921, стр. 57; cf. Id., *o. c.*, стр. 61 (фусн. 7).

⁴) Како на пр. P. Mazon (avec la collaboration de P. Chantraine ... P. Collart ... et R. Langumier), *Introduction à l'Iliade*, Paris „Les Belles lettres“ 1948, p. 22: „... Quelques-unes des variantes attribuées à Zénodote nous ont paru s'imposer“ | (² En revanche, nous n'avons pas cru devoir, A 5, préférer à la leçon de toute la tradition οἰωνοῖσι τε πάσι la lecture οἰωνοῖσι τε δαῖτα, qu' Athénée attribue à Zénodote et que l' on a voulu justifier par des rapprochements comme Eschyle, *Suppliants* 800 etc.).“

⁵) Како на пр. W. Leaf, *The Iliad*², Vol. I (London 1900), ad loc. (p. 4).

класичната трагичарска тројка Ајсхил, Софокле и Еврипид⁶⁾, што можеме да ги сметаме како реминисценции на ова познато место од Илијадата, сакавме уште еднаш да подвлечеме дека читањето на Зенодота не само што не е без никаква основа, ами дека има дури и извесна предност над традиционалното $\pi\acute{\alpha}\sigma\iota$, зашто или зборот $\delta\alpha\iota\tau\alpha$ или $\delta\epsilon\iota\pi\nu\omicron\nu$ одн. $\delta\epsilon\iota\pi\nu\alpha$ или $\delta\omicron\rho\pi\alpha$ во врска со спомнатиот $\tau\acute{o}\pi\omicron\varsigma$ можел да се наоѓа во една многу постара традиција од онаа што ни ја запазиле подоцнежните папируси и ракописи на Илијадата или нејзини цитати кај старите класични и покла-сични автори.

Водејќи пак сметка и за она што ни кажуваат Атенеј и Евстатиј, одн. граматичарот Аристарх, или пред овега можеби некој од перипатетичарите⁷⁾, за значењето и употребата на зборот $\delta\alpha\iota\varsigma$ кај Хомера, мислевме дека и ние, како толку други пред нас, можеме да ја сметаме лекцијата $\delta\alpha\iota\tau\alpha$ не само како проста поправка и конјектура на Зенодота, нам. содржински послабото читање $\pi\acute{\alpha}\sigma\iota$, ами како една лекција и верзија без малу равноправна со $\pi\acute{\alpha}\sigma\iota$, иако ја нема во ниеден од старите ракописи на Илијадата, која отвара можност за едно ново третирање на проблемот за автентичноста на овој толку познат и расправан Хомеров текст.

Затоа се обидовме да ги измириме, ако се може, овие два спротивни става: стилската и содржинска слабост на традиционалниот израз $\pi\acute{\alpha}\sigma\iota$ одн. подобрата содржинска и поетска страна на верзијата $\delta\alpha\iota\tau\alpha$ и познатата забелешка и факт дека $\delta\alpha\iota\varsigma$ не било употребено во Хомеровата поезија во врска со животни, но секогаш за луѓе и богови, кои кај Хомера и инаку, во опишувањето на нивните разни животни односи и потреби, малу се разликуваат од луѓето, та си позволивме да ја оснажиме лекцијата на Зенодота поврзувајќи ја со спомнатите реминисценции, особено кај класичните трагичари, но не во нејзината првобитна форма, со зборот $\delta\alpha\iota\tau\alpha$, ами само содржински, определувајќи се за еден друг Хомеров синонимен збор, кој би бил употребен кај Хомера и во врска со животни, каков што е зборот $\delta\epsilon\iota\pi\nu\omicron\nu$ или $\delta\omicron\rho\pi\alpha$, од кои последниот е употребен кај Хомера и во плурал, додека од првиот немаме документиран плурал ни во Илијадата ни во Одисејата.

Ако ја земеме, макар и за момент, конјектурата $\delta\omicron\rho\pi\alpha$ (или $\delta\epsilon\iota\pi\nu\alpha$) за возможна и веројатна од „конјектурата“ $\delta\alpha\iota\tau\alpha$ на

⁶⁾ Aisch., *Supplic.* 800 s.: $\chi\upsilon\sigma\iota\nu\ \delta'\epsilon\pi\epsilon\iota\theta'$ $\epsilon\lambda\omega\rho\alpha\ \kappa\alpha\pi\iota\chi\omega\rho\iota\omicron\iota\varsigma$
 $\delta\rho\nu\iota\sigma\iota\ \delta\epsilon\iota\pi\nu\omicron\nu\ \omicron\upsilon\kappa\ \alpha\nu\alpha\iota\nu\omicron\mu\alpha\iota\ \pi\acute{\epsilon}\lambda\epsilon\iota\nu.$

Sophocle., *Ajax* 830: $\acute{\rho}\iota\phi\theta\acute{\omega}\ \chi\upsilon\sigma\iota\nu\ \pi\rho\acute{o}\beta\lambda\eta\tau\omicron\varsigma\ \omicron\iota\omega\nu\omicron\iota\varsigma\ \theta'\ \epsilon\lambda\omega\rho.$
 Id., *Antig.* 205 s. ... $\kappa\alpha\iota\ \pi\rho\acute{o}\varsigma\ \omicron\iota\omega\nu\acute{\omega}\nu\ \delta\acute{\epsilon}\mu\alpha\varsigma$
 $\kappa\alpha\iota\ \pi\rho\acute{o}\varsigma\ \kappa\upsilon\nu\acute{\omega}\nu\ \acute{\epsilon}\delta\epsilon\sigma\tau\omicron\nu\ \alpha\iota\kappa\iota\sigma\theta\acute{\epsilon}\nu\ \tau'\ \iota\delta\epsilon\iota\nu.$

Euripid., *Ion* 505 s.: $\pi\tau\alpha\nu\omicron\iota\varsigma\ \acute{\epsilon}\xi\omega\rho\iota\sigma\epsilon\ \theta\epsilon\omicron\iota\nu\alpha\nu$
 $\theta\eta\rho\sigma\iota\ \tau\epsilon\ \phi\omicron\iota\nu\iota\alpha\nu\ \delta\alpha\iota\tau\alpha.$

Id., *Hec.* 1078 s.: $\sigma\phi\alpha\kappa\tau\acute{\alpha}\ \chi\upsilon\sigma\iota\nu\ \tau\epsilon\ \phi\omicron\iota\nu\iota\alpha\nu\ \delta\alpha\iota\tau'\ \acute{\alpha}\nu\eta-$
 $\mu\epsilon\rho\acute{o}\nu\ \tau'\ \omicron\upsilon\rho\epsilon\iota\alpha\nu\ \acute{\epsilon}\kappa\beta\omicron\lambda\acute{\alpha}\nu.$

⁷⁾ Според Е. Шварц (в. ја нашата фуснота 3).

Зенодота, со оглед и на стилската и на поетската страна на двата збора, од кои зборот δειπνον ја има предноста над δαῖτα со тоа што е употребен кај Хомера и во врска со животните⁸⁾ а не само со луѓето, согласувајќи се со фактот дека традиционалната лекција πᾶσι е уште помалу веројатна од веќе приведените соображенија, тогаш е човек склон и формата и зборот ἐλώρια од претходниот стих да ги разбере и интерпретира малку поинаку одошто досега, во старата формулација со лекцијата πᾶσι или со δαῖτα, со која не се слага во род ни број, а со πᾶσι дури ни во падеж. Во ново предложената ситуација зборот ἐλώρια не е нужно да се разбере како именка во акузатив плурал од ἔλωρ, ами може да се земе како акузатив плурал од средниот род на изведениот посесивен адјектив од ἔλωρ — ἐλώριος — што би се слагал со предложеното δόρπα (или δειπνα) во род, број и падеж.

Оттука поправо и појдува М. Марковиќ кога сака да докаже дека нашата конјектура δόρπα (или δειπνα) нам. δαῖτα, со толкувањето на ἐλώρια како посесив од δόρπα одн. δειπνα, е неверојатна и непотребна, повикувајќи се на добро познатите авторитети Е. Швицер (GG I 470: „Augenblicks-Plural“, J. Фриск (G. et. Wb., s. v. ἐλεῖν: „metrische Variante“) и П. Шантрен (Gramm. Homer³. I 96), кај кои е 1) формата ἐλώρια објаснета како плурал од ἔλωρ (во подолга форма) на -ια од метрички соображенија; 2) дека „бипартитната конструкција“, т. е. поврзувањето на ἐλώρια со κύνεσσιν а на δαῖτα со οἰωνοῖσι, се среќава и кај атичките трагичари (како што се гледа и од изданието на Илијадата од W. Leaf, ad loc., во полза на лекцијата δαῖτα) кои претставуваат според У. Лиф „an apparent echo of the present passage, and δαῖτα if a real variant is much older than Zenodotos“, повторувајќи ги цитатите од Ајсхил (Suppl. 800—01), Еврипид (Ion 505—06; Hec. 1078—79), Софокле (Ajax 830; cf. J. C. Kamerbeek, Soph., Leiden, 1953, p. 179; Antig. 205—06) и покрај нив приведувајќи ги уште Verg. Aen. IX 485—86 и Apoll. Rhod. II 263—64, со други зборови дека нашето објаснение на ἐλώρια како епитет од δόρπα (или δειπνα) не е задолжително.

Ние го разбираме колегата М. Марковиќ што не се согласи со нашето објаснение и толкување на ἐλώρια и што не ја прими предложената од нас конјектура δόρπα (или δειπνα) нам. традиционалното читање πᾶσι или нам. стилски и поетски подобрата верзија δαῖτα, што му се припишува на Зенодота, па сепак не можеме да се согласиме со него дека δαῖτα е автентичниот текст на ова спорно место, и ќе се обидеме, во понатамошната дискусија околу овој проблем, повторно да му се доближиме уште повеќе на Хомеровиот автентичен текст водејќи повеќе сметка и за традиционалното πᾶσι, а не само за δαῖτα, и настојувајќи да ги објасниме и двете верзии.

⁸⁾ Во сушност тоа вреди само за зборот δειπνον кој е употребен во В 383 за јадењето на коњите.

Редот и начинот на изложувањето во нашата спомната куса белешка од Ж. А. XI 172 беше навистина таков што мораше да предизвика реакција, но суштината на проблемот не лежи во тоа. Не е битно дали зборот ἐλώρια ќе го разбереме како именка или придавка, иако признаваме дека човек можеше така да ја разбере нашата белешка судејќи по редот и начинот на нашето излагање. Суштината на проблемот лежи во следниот (5.) стих, кај што имаме две верзии зад οἶωνοῖσι τε: πᾶσι, како што читаме во сите запазени папируси и ракописи, и δαῖτα, како што читал Зенодот според кажувањето на Атенеј и Евстатиј. Уште од најстари времиња па сè до нашите дни граматичарите и филолозите се определувале или за едната или за другата лекција, прогласувајќи ја сега едната верзија за конјектура на Зенодот, сега другата лекција за поправка, за „лоша конјектура“ на Аристарх⁹⁾. Некои филолози издавачи, како напр. веќе спомнатиот У. Лиф¹⁰⁾, во текстот ја усвојуваат лекцијата од ракописите πᾶσι, а под текстот, во критичниот апарат и во коментарот, се изјаснуваат во прилог на верзијата δαῖτα, со што се потврдува нашиот став дека проблемот не е дефинитивно решен и дека текстовата критика во врска со ова Хомерово место уште не го рекла својот последен збор.

Определувајќи се за лекцијата δαῖτα М. Марковиќ ја прима и аргументацијата на Наук¹¹⁾, Амајс—Хенце¹²⁾, Лиф и на останатите застапници и бранители на спомнатата верзија, меѓу кои Виламовиц е најостар и најексклузивен¹³⁾. Ние ќе се обидеме да го образложиме нашиот став, овој пат со повеќе аргументи и примери од самиот Хомер, но само во принцип, а не и нашите интерпретации и конјектури конкретно, т. е. онака како што тие беа изнесени во нашата белешка, држејќи се за принципот дека филологот е должен, кога се застапува за една лекција или верзија на еден определен текст, да ги објасни и сите други лекции, како тие настанале и зошто се определил за дадената или, ако не може да се определи ни за една од две или повеќе лекции, да образложи зошто и да предложи, евентуално, едно трето, ново решение. Критичарот е должен да

⁹⁾ Според мислењето на А. Nauck во *Bull. de l'Acad. impér. de sciences de St. Pétersbourg*, 12 (1868), стр. 428 ss. (цитирано според Р. Caer, *o. c.*, стр. 57, фусн. 6); cf. Id. во *Mélanges Gréco—Rom.* III p. 9 ss., IV p. 428 ss.—В. и У. von Wilamowitz-Moellendorf, *Homer. Unters.* (Berlin 1884), стр. 20 и 385.

¹⁰⁾ W. Leaf, l. c. (p. 4): „... The argument against it in Athenaeus (often ascribed, though without ground, to Ar.), that H. never uses δαῖς except of human banquets, is not even based on fact, see Ω 43. On the whole δαῖτα seems intrinsically a better reading, but we have no right to leave the uniform tradition of the MSS (подвлеченото е наше — М. Д. П.).

¹¹⁾ Спор. ја нашата фуснота 9 и в. ја следната фусн. 12.

¹²⁾ Во *Anhang zu Homers Ilias* (Schulausgabe) von K. F. Ameis, 3. umgearb. Aufl. besorgt von Dr. C. Hentze, Leipzig (B. G. Teubner) 1896, I. Heft, стр. 38.

¹³⁾ Во *Homer. Unters.*, l. c. (спор. ја фусн. 9).

води сметка за целата традиција на текстот и за сите различни лекции на едно определено место, израз или збор.

Новото во нашето предложено решение не лежеше само во интерпретацијата на ἐλώρις и во конјектурата δόρτα (или δειπνα), ами пред сè во пристапувањето кон спомнатиот текст и во тоа што сакавме еднаш да излеземе од дилемата πᾶσι или δαῖτα. Има уште еден начин да се најде задоволително решение кога имаме две или повеќе различни лекции: да не се согласиме со ниедна од дадените, ами да го решиме спорното место или „компромисно“, како што тоа го прават некои издавачи (спор. го цитираниот пример на У. Лиф), или со помошта на „дивинаторната“ критика, преку конјектура. Во конкретниов случај ние не можевме да се определиме ни за традиционалната лекција πᾶσι, зашто е таа навистина слаба и безбојна од стилска и поетска гледна точка, ни за подобрата верзија δαῖτα, зашто неа ја нема во ракописите и зашто не можеме никако да се согласиме со становиштето, што го застапуваше и Виламовиц, дека δαῖτα била автентична верзија а πᾶσι „лоша“ или *lauyaba* „конјектура“ на Аристарх, па ни за компромисното решение на Лиф, зашто само во сосем ретки случаи можеме да имаме две автентични верзии, меѓу кои речиси никогаш не може да се дојде во дилема која од нив е последната одн. најавтентичната. Случајот со πᾶσι и δαῖτα не е таков. Во овој случај компромисот во сушност значи резервираност и неопределување ни за едната ни за другата лекција дефинитивно. А автентична во нашиов случај може да биде само една верзија: или една од двете цитирани или ни една од нив, но една трета која дава можност да ги разбереме и двете, да ги објасниме причините за нивната појава.

На ова место сметаме за потребно да ги спомнеме и другите забелешки на М. Марковиќ во врска со нашиот кус прилог, а тие се содржат во последниот пасус од неговата статија *Miscelanea*, објавена во Годишникот на Филозофскиот¹⁴⁾ факултет на Универзитетот во Мерида (Венесуела) „*Humanidades*“, год. III, том III, № 9—1961, стр. 75—77, кој гласи (стр. 77):

„No hacen falta otros argumentos (e. g., la gran distancia del supuesto calificativo ἐλώρις, del sustantivo que determina, etc.) para refutar la lección de Petruszewski. Por consiguiente, queda δαῖτα (documentado también en *Iliad.* XXIV 43 como comida de animales) como lección la mas plausible“.

Кога се решивме да го цитираме целиот последен пасус од неговата куса статија, тоа го сторивме најмногу поради фактот што во тој пасус има најмногу негово (т. е. од самиот автор М. М.; пред тоа главно се наоѓаат цитати и мисли од поранешни автори) и што е типичен и со определувањето на М. Марковиќ за читањето δαῖτα, а не за традиционалното πᾶσι, иако во целата негова статија

¹⁴⁾ Поправо на Хуманитарно-педагошкиот факултет („*Facultad de Humanidades y Educación*“, Universidad de los Andes — Mérida — Venezuela).

има нешто типично што го карактеризира методот на авторот, на неговата научна работа.

Треба да кажеме уште веднаш, пред да завлеземе во суштината на нашата дискусија, во одбрана на ова или она мислење, дека и ние, како што можеше тоа впрочем да се види и од нашата белешка во Ж. А. XI 172, кога би имале да избереме една од двете лекции, ако не би знаеле ништо повеќе за нив, за Хомеровиот стил, за ракописната традиција и за „спорот“ меѓу Аристарх и Зенодот, одн. за податокот од Атенеј (I 12 E-F) и од Евстатиј (19, 45s.), без секако двоумење би се определиле за читањето на Зенодота (спор. го вториот пасус на нашата белешка).

Нам ни е мило што во дадениов случај и М. Марковиќ се определи за лекцијата δαῖτα, кое и од содржинска и од поетска страна е секако една поубава верзија, а не за πᾶσι, „безбојниот“ атрибут на οἰωνοῖσι. Самиот факт што човек настојува да се ослободи од традицијата, да кажеме поточно, од лошата традиција и консервативизмот многу значи и во животот воопшто, а особено во науката, кај што пред сè се бара вистината, вистинската состојба на работите во едно определено време и простор, без оглед на ставот, на поранешната состојба и на ангажираноста на научните „авторитети“ во оваа или онаа смисла.

Па сепак определувањето за верзијата δαῖτα нам. за традиционалниот текст πᾶσι не може да се смета, во дадениов случај, како полно раскрстување со традицијата и со консервативизмот, зашто лекцијата на Зенодота е толку позната и популарна, што започнала веќе одамна да не се чувствува повеќе како Зенодотова конјектура, ами стекнала право на граѓанство без малу како традиционален текст. Само крајните и доследните консервативци го задржуваат тука традиционалниот збор од ракописите πᾶσι. Вака постапуваат повеќето издавачи држејќи се за ракописната традиција, додека преведувачите, кои имаат повеќе разбирање за стилот, за убавиот израз, за поетската и естетската страна на текстот, се определуваат во доста голем број за лекцијата δαῖτα¹⁵⁾.

Ние веруваме дека зборот δαῖτα на она место поточно и подобро ја погодува смислата и од поетска страна повеќе му одговара на текстот. Па сепак, кога би требало да редигираме едно издание на Илијадата, кој знае дали би можеле да се решиме, зборот δαῖτα да го внесеме во текстот на Илијадата на вопросното место. Иако признаваме дека М. Марковиќ доста ни помогна да се ослободиме од некои неважни детали во разрешувањето на проблемот за автентичноста на изразот во 5-иот стих од I-та песна на Илијадата, сепак можеме да кажеме дека со ставањето зборот δαῖτα во текстот, т. е. со натурувањето на проблемот во стариот колосек, ни нам лично а ни на нашата наука воопшто не ѝ донесе ни еден понов и поуверлив аргумент за автентичноста на зборот δαῖτα на вопрос-

¹⁵⁾ Спор. го преводот на Т. Маретик: „Пљен и птицама т' ѓз ба-а-а“

ното место, иако веруваме дека смисловно δαῖτα одговара повеќе одошто πᾶσι.

Ќе повториме уште еднаш дека филологот или критичарот, кога се определува за една од две или повеќе верзии на еден конкретен текст, е должен да приведе нови и поуверливи аргументи во полза на усвоената верзија, или ако тоа не може да го стори, тогаш да бара едно ново, поинакво решение и да приведе една пообразложена аргументација во прилог на тоа ново решение.

Појдувајќи точно од овој принцип и се обидовме да најдеме ние едно трето решение, кое и од содржинска и од поетска страна би нè задоволито повеќе одошто πᾶσι или δαῖτα, Забелешката на Атенеј, во која податокот за Зенодотовата верзија може да биде позајмен од некој многу постар автор, и схолијата на Евстатија во врска со неа, како и третирањето на оваа контроверзија кај Лерс¹⁶⁾, а и забелешката во Хомерскиот речник на Х. Ебелинг¹⁷⁾, па и коментарите на ова место кај разните издавачи, а особено кај Амајс-Хенце¹⁸⁾ и Лиф¹⁹⁾, и покрај спротивните тврдења и „утврдувања“ на Наук, Ремер²⁰⁾, Шварц²¹⁾ и други, не уверија дека δαῖτα на она место ја нема нужната „квалификација“ да се смета за автентичен Хомеров текст, зашто, покрај другото, ова би било навистина и единственото Хомерово место кај што зборот δαῖς би бил употребен, макар и фигуративно, за јадењето на животните. Стихот Ω 43: (... λέων δ' ᾧς...)

εἴξας εἶς' ἐπὶ μῆλα βροτῶν ἵνα δαῖτα λάβῃσιν,

како што се гледа и од Лерс (I. c.) и од Ебелинг (I. c.; cf. 'I. Πανταζίδης, Λεξικὸν Ὀμηρικόν, Ἀθήναι 1888, s. v. δαῖς) не само што би можело, ами е и поубаво и единствено правилно да се интерпунгира зад μῆλα, зашто тогаш и зборот βροτῶν не е безбоен и „необичен“²²⁾,

¹⁶⁾ K. Lehrs, o. c., p. 95: „Δαῖς, non dicitur de bestiis, sed solo de cibo hominum...“ Cf. p. 164: „... In usu vocabuli δαῖς, ut in aliis multis apparet quaedam sermonis Homeric castitas, verbo, quod quasi natura sua quoddam humanae mansuetudinis signum impressum habebat (cf. δαῖς ἐῖση), quod ad deorum venerationem spectabat (δαῖς θεῶν) suam vim et quendam dignitatis locum conservantis. Posteriores nec sentiebant haec nec purgato Homero utebantur...“

¹⁷⁾ Lex. Homericum, s. v. δαῖς (стр. 269 b): „... 43 (λέων) εἴξας εἶς' ἐπὶ μῆλα, βροτῶν ἵνα δαῖτα λάβῃσιν, ubi non post βροτῶν interpungendum Athen. I 12 e... cf. Eust. 19, 45, Lehrs Ar. 87.161, Suid. s. v. δαῖτη...“

¹⁸⁾ I. c. (спор. ја фусн. 12).

¹⁹⁾ o. c., стр. 3—4

²⁰⁾ Карактеристичен и поучен е примерот на A. Roemer, кој во 1885 (во неговиот спис Über die Homerrezension des Zenodoti, стр. 33) се потсмевал со „убавата“ лекција δαῖτα, а 16 години подоцна (во статијата Aristarchea Rhein. Mus. 65 од 1911, стр. 334 ss.) ја признава δαῖτα како „првобитна и единствено правилна лекција“ (cf. P. Cauer, I. c.).

²¹⁾ E. Schwartz, Adversaria, Göttingen 1908, стр. 7 s. (cf. P. Cauer, I. c.).

²²⁾ B. Ameis—Hentze, Homers Ilias³, II. Bd. 4. Heft, стр. 99, ad loc.: „— βροτῶν ein ungewöhnlicher Zusatz zu μῆλα, aber im Munde des Gottes begreifliches“ (подвлеченото е наше — М. Д. П.).

туку употребен во една нормална и полна смисла во врска со $\delta\alpha\iota\tau\alpha$ како негов посесивен додаток и еден синонимен и перифрас-тичен израз за $\mu\tilde{\eta}\lambda\alpha$ одн. $\mu\tilde{\eta}\lambda\omicron\nu$ ($\mu\tilde{\eta}\lambda\alpha = \beta\rho\omicron\tau\omega\tilde{\nu} \delta\alpha\iota\tau\alpha$ би била един-ствената правилна логичка врска и објаснение)²³.

Затоа тука немаат право и грешат и М. Марковиќ, и пред овега У. Лиф, и Амајс-Хенце²⁴, а пред сите Хајне²⁵, кој прв указал на стихот Ω 43, кај што зборот $\delta\alpha\iota\tau\alpha$ би бил употребен за јадењето и храната на животните, мислејќи дека $\beta\rho\omicron\tau\omega\tilde{\nu}$ е директно поврзано со $\mu\tilde{\eta}\lambda\alpha$ и дека интерпункцијата (запирката) треба да стои зад $\beta\rho\omicron\tau\omega\tilde{\nu}$, а не пред него и зад $\mu\tilde{\eta}\lambda\alpha$, како што гласел, по секоја веројатност, текстот и автентичната мисла на Хомер.

А. Наук²⁶ е, како што се гледа, најмногу „заслужен“ за затвр-дувањето на една заблуда, уште од „откритието“ на Х. Г. Хајне²⁷), дека $\beta\rho\omicron\tau\omega\tilde{\nu}$ во Ω 43 не треба да се поврзе со $\delta\alpha\iota\tau\alpha$, веројатно и поради неговата заинтересираност за сопствената конјектура $\beta\omicron\omega\tilde{\nu} \iota'$ нам. $\beta\rho\omicron\tau\omega\tilde{\nu}$ на ова место²⁸). Дали смееме за љубов на една сосема ненужна конјектура да го избришеме автентичниот збор $\beta\rho\omicron\tau\omega\tilde{\nu}$, затоа што овој збор погрешно сме го поврзале со $\mu\tilde{\eta}\lambda\alpha$ нам. со $\delta\alpha\iota\tau\alpha$?

Иако знаеме кој е Наук и каков авторитет уживал некогаш и ужива во извесна област и уште ден-денес, сепак не можеме за љу-бов на неговиот авторитет да се согласиме со еден негов очигледно погрешен став одн. „заблуда“, како што веќе го употребивме овој израз погоре. И макар што сите издавачи на Илијадата, дури и во последно време, на ова место ја предаваат *традиционалната* интер-пункција, како што читал Хајне и Наук, без да ја примат и конјекту-рата на последниов, можеби и под влијание на Амајс-Хенце и Лиф, ние не веруваме во исправноста на таквото поврзување одн. одде-лување на предадените зборови во спомнатиот Хомеров стих. За нас е единствено правилна онаа интерпункција која ни дава најдобра и најлогична лекција и смисла: поврзувањето на зборот $\beta\rho\omicron\tau\omega\tilde{\nu}$ со $\iota\alpha \delta\alpha\iota\tau\alpha \lambda\acute{\alpha}\beta\eta\sigma\iota\nu$ т. е. запирката пред $\beta\rho\omicron\tau\omega\tilde{\nu}$ а зад $\mu\tilde{\eta}\lambda\alpha$, зашто само тогаш е стихот напoлно јасен и убав а зборот $\beta\rho\omicron\tau\omega\tilde{\nu}$ не е во „необична“ употреба, како што видовме и погоре.

²³) Во слична функција се наоѓа истиов збор $\delta\alpha\iota\tau\alpha$ во стиховите σ 278—79 од Одисејата:

$\alpha\upsilon\tau\omicron\iota \tau\omicron\iota \gamma' \acute{\alpha}\pi\acute{\alpha}\gamma\omicron\upsilon\sigma\iota \beta\acute{\omicron}\alpha\varsigma \kappa\alpha\iota \iota\phi\iota\alpha \mu\tilde{\eta}\lambda\alpha,$
 $\kappa\omicron\upsilon\rho\eta\varsigma \delta\alpha\iota\tau\alpha \phi\iota\lambda\omicron\iota\sigma\iota, \kappa\alpha\iota \acute{\alpha}\gamma\lambda\acute{\alpha} \delta\omega\tau\alpha \delta\iota\delta\omicron\upsilon\sigma\iota\nu,$

кај што изразот $\kappa\omicron\upsilon\rho\eta\varsigma \delta\alpha\iota\tau\alpha$ ($\phi\iota\lambda\omicron\iota\sigma\iota$) е додаток на објектот $\beta\acute{\omicron}\alpha\varsigma \kappa\alpha\iota \iota\phi\iota\alpha \mu\tilde{\eta}\lambda\alpha$ и дополние на глаголот $\acute{\alpha}\pi\acute{\alpha}\gamma\omicron\upsilon\sigma\iota$ за цел ($\beta\acute{\omicron}\alpha\varsigma \kappa\alpha\iota \iota\phi\iota\alpha \mu\tilde{\eta}\lambda\alpha$: $\kappa\omicron\upsilon\rho\eta\varsigma \delta\alpha\iota\tau\alpha \phi\iota\lambda\omicron\iota\sigma\iota \sim \mu\tilde{\eta}\lambda\alpha$: $\beta\rho\omicron\tau\omega\tilde{\nu} \delta\alpha\iota\tau\alpha$).

²⁴) *Anhang*, VIII. Heft, стр. 115 s.

²⁵) Спор. К. Lehrs, *o. c.*, стр. 96: „... Heynius „contrarium, inquit, do-cet locus II. Ω , 43,“ ... Quis paullo attentior non statim intellegit, Aristarchum legisse $\epsilon\lambda\acute{\iota}\alpha\varsigma \epsilon\iota\sigma' \epsilon\pi\iota \mu\tilde{\eta}\lambda\alpha$, $\beta\rho\omicron\tau\omega\tilde{\nu} \iota\alpha \delta\alpha\iota\tau\alpha \lambda\acute{\alpha}\beta\eta\sigma\iota\nu$...“

²⁶) B. *Mélanges Gréco—Rom.*, III, стр. 11 (cf. Ameis—Hentze, *Anhang*, I. c.).

²⁷) B. Lehrs, I. c. (спор. ја фусн. 25).

²⁸) Cf. Ameis—Hentze, *Anhang*, VIII. H., стр. 116.

Инверзијата βροτῶν ἴνα δαῖτα, иако ретка, во поезијата е сосема возможна и лесно разбирлива, особено кога се имаат пред вид метричките соображенија. Ако ги земеме сите зборови од стихот Ω 43 како однапред дадени и ако се обидеме со нив да реконструираме хексаметар таков, кај што зборот βροτῶν би дошол на едно подобро место, зад ἴνα или зад δαῖτα, ќе се увериме дека тоа не е возможно, и единственото место кај што зборот βροτῶν метрички, а во исто време и логички, би можел сосема убаво да се вклопи во хексаметар е само она што му го дал бесмртниот Хомер. Значи, и тука метриката била пресудна за местото на еден дел од текстот.

Дека истиов овој збор βροτῶν можел од истите соображенија, од истите метр и ч к и причини, да се најде во слична или дури и во понеобична, но сепак разбирлива инверзија кај истиов Хомер, имаме сигурен и многу карактеристичен и поучен пример во Одисејата, ι 405:

*Н μή τις σευ μῆλα βροτῶν ἀέκοντος ἐλαύνει;

Приведениот пример е до толку поинтересен, позгоден и попоучен, што и комбинацијата на зборот βροτῶν со μῆλα е по истиот распоред како во Ω 43 — μῆλα βροτῶν, а овие се наедно и единствените два стиха во целата Хомерова епопеја, кај што се наоѓаат овие два збора (μῆλα и βροτῶν) во ваква комбинација. И од второво место се потврдува истото она што го констатиравме и кај Ω 43: дека од метрички, и само од овие, соображенија било неопходно да се намести зборот βροτῶν зад μῆλα, иако е генитив, во последниов случај, партитивен во зависност од неопределената замена (μή) τις и неговото место логички му е директно зад τις. Логичкиот ред на зборовите во стихот ι 405, според тоа, би требало да биде:

*Н μή τις βροτῶν μῆλά σευ ἀέκοντος ἐλαύνει;

И овде метриката го диктира како најдобро решение на хексаметарот она што го имаме веќе кај Хомера со зборот βροτῶν зад μῆλα, иако и во дадениов случај не се работи за μῆλα βροτῶν, ами за μῆλά σευ (scil. Κύκλωπος Πολυφήμοιο).

Да се вратиме на Ω 43, кај што зад βροτῶν се наоѓа ἴνα (δαῖτα λάβησιν), и да видиме дали има кај Хомера уште една ваква или слична инверзија, во која сврзникот ἴνα дошол на второ место во зависната реченица, зад еден генитив што би се однесувал на еден збор, именка или замена, одн. на објектот од реченицата. Една речиси идентична инверзија имаме во Хомеровиот стих од Илијадата Φ 539:

ἀντίος ἐξέθορε, Τρώων ἴνα λοιγὸν ἀλάλκοι.

Метриката и овде го диктирала редот на зборовите така што Τρώων морало да дојде пред ἴνα а не зад λοιγόν или зад ἀλάλκοι. Ако ги

споредиме двата стиха, Ω 43 и Φ 539, ќе видиме дека во обата имаме иста инверзија, само со други зборови:

Φ 539 — (ἀντίος ἐξέθορε) Τρώων ἵνα λοιγὸν ἀλάλκοι

Ω 43 — (εἰζας εἶς' ἐπὶ μῆλα) βροτῶν ἵνα δαῖτα λάβῃσιν

кај што е Τρώων ἵνα λοιγὸν ἀλάλκοι = ἵνα λοιγὸν Τρώων ἀλάλκοι без малу исто како βροτῶν ἵνα δαῖτα λάβῃσιν = ἵνα δαῖτα βροτῶν λάβῃσιν.

Затоа треба еднаш да се престане со мал третирањето на стихот Ω 43 и со неговата употреба како доказ дека зборот δαῖς кај Хомера бил употребен во врска и со животни одн. да го означат јадењето на животните (сверовите и птиците). Ако и прочуениот И. Бекер²⁹⁾ овде интерпунгирал пред βροτῶν а не зад него, имал секако повеќе право да постапи така, зашто сосема добро ја беше разбрал полната Хомерова мисла и метричките особености на неговиот стих; а тоа што Наук, Хинрикс³⁰⁾ и други „авторитети“ (меѓу кои спаѓаат и веќе спомнатите Хомерови издавачи и коментатори Амајс-Хенце и Лиф) сакаат да ја задржат „традиционалната“ интерпункција со запирката зад βροτῶν, со што ја ослабуваат логичката врска на зборовите во стихот, даваат само „класичен“ пример како и големи и добри филолози и познавачи на Хомера можат да дадат, поради оваа или онаа причина, лош коментар и погрешна интерпретација на одделни места и изрази во текстот, пример на схоластичко приоѓање кон Хомеровиот текст, кон неговата мисла и стих. Поради вакво разбирање на Хомеровиот стих, Наук си зел дури и слобода да го „поправи“ текстот на Хомера со атетирање на зборот βροτῶν и со замена на истиов со ненужната и сосем произволната конјектура βοῶν θ'. Тоа што Амајс-Хенце, Лиф и др. не ја примаат и неговата конјектура а само „традиционалната“ интерпункција, може да биде само едно малку попрепазливо, но секако половично, решение, зашто токмо поради неа (поради погрешно ставената запирка) си остана зборот βροτῶν без б о е н и „необичен“ во неговата употреба како „детерминатив“ на μῆλα. Примерот со стихот ι 405 (или Φ 539) убаво ја илустрира причината заради која βροτῶν (одн. Τρώων), како и секој друг збор, може да го мени своето место во стихот и како треба во такви случаи да се постапува.

Затоа, во крајна линија, и „утврдувањето“ дали горното разбирање за употребата и значењето на Хомеровиот збор δαῖτα, особено во врска со стихот Ω 43, му припаѓа на Аристарх или на некој друг хеленистички филолог или полихистор, каков што беше и Атенеј — кај што го наоѓаме горното тврдење за δαῖτα, за самата работа не е од пресудна важност и не смее да нè заведе до таа мерка што да забораваме на Хомеровиот стих и на правилното разби-

²⁹⁾ Cf. *Anhang*, I. c.

³⁰⁾ Вo *Bursians Jahresbericht* за 1880. година стр. 209 (cf. *Anhang*, I. c.).

рање и интерпретирање на неговиот текст, на неговата мисла и метрика.

Горнава дигресија ни се чинеше дека е најмногу нужна поради расчистувањето на некои стари заблуди, а во конкретниов случај беше наменета како одговор на последната забелешка на М. Марковиќ од крајот на неговата статија во *Humanidades* (А. III; т. III, № 9, р. 77): „... Por consiguiente, queda δαῖτα (documentado también en *Iliad.* XXIV 43 como comida de animales) como lección la mas plausible“. Еве уште еден класичен пример како само е д н а з а п и р к а може да направи голема збрка во еден инаку јасен и не многу важен, без малу дури и безначаен текст. Се разбира дека во конкретниов случај, и кога би го поврзале зборот βρωτῶν со μῆλα, макар колку да е тоа слабо и од стилска (одн. содржинска) и од поетска страна, поимот негов нужно би се јавил како неизбежно дополнување на зборот δαῖτα во вториот дел од реченицата, особено поради значењето на глаголот (ἵνα) λάβῃσιν „да ја земе, т. е. одземе, грабне“ г о з б а т а (scil. од луфето), зашто во свеста тоа се поврзува веднаш со прашањето *од којо, кому да му ја грабне*. Тоа е уште појасно, само ако се знае вистинското значење и етимологијата на зборот δαίς, кој не може да се оддели од глаголот δαίνωμι (одн. δαίωμαι) „делам“ и од најчестиот Хомеров израз δαίς ἐστῇ: атрибутот ἐστῇ го определува уште појасно првобитното значење на δαίς како д е л одн. п о р ц и ј а. Би било пак смешно да се мисли дека δαῖτα во цитираниот стих би можело да има значење на д е л или п о р ц и ј а, ако го поврземе со субјектот од реченицата, кој е λέων „лавот“, а поврзан со поимот βρωτῶν, зборот δαῖτα е во својата нормална употреба и значење: тоа е д е л о т (=порцијата), па според тоа и р у ч е к о т (одн. гозбата) ш т о и м п р и п аѓ а н а с м р т н и т е (=луфето), а лавот сака да им го земе (=грабне).

Но, зборот δαῖτα во Α 5 не би бил така употребен. Онде не станува збор за некакво поврзување со поимот βρωτῶν или ἀνθρώπων во оваа смисла. Напротив, самите луѓе овде би биле δαίς: тие би биле јадењето, ручекот или „гозбата“ на грабливите птици. А тоа е нешто друго, т. е. токмо она што мислеше и М. Марковиќ и другите именувани и неименувани филолози и издавачи на Хомера дека го имаме и во Ω 43.

Некои, како на пр. Амајс-Хенце³¹⁾, сметаат дека покрај Ω 43 можеме да го земеме и Хомеровиот стих Β 383 како доказ дека и во врска со животните можел да се употреби спомнатиот збор, т. е. δαίς. Дали било ова сторено поради тоа што виделе дека Ω 43 не е сосема сигурен како пример за горното значење или што мислеле дека нема суштинска разлика меѓу зборовите δαίς и δεῖπνον, ние не можеме да кажеме; само стои фактот дека во Β 383 не се работи за зборот δαίς ами за δεῖπνον, кој има и малку поинакво значење и поинаква употреба и етимологија.

³¹⁾ Anhang, I. Heft, стр. 38.

Кога, значи, ќе се елиминираат и двата спомнати стиха како несоодветни во врска со употребата на зборот *δαῖτα* во А 5, овој стих (т. е. А 5) останува тогаш како единствен пример кај што *δαίς* значи *храна*, *јадење* на животни одн. за грабливите птици, а *δαῖτα* на тоа место го нема во ракописите и знаеме — од Атенеј и Евстатиј — дека е лекција (или можеби конјектура) на Зенодот. Затоа проблемот на *πᾶσι* и *δαῖτα* во врска со стихот А 5 не можеме да го сметаме за решен, макар колку да е *δαῖτα* подобра верзија и од смисловна и од поетска гледна точка одошто традиционалното *πᾶσι* од ракописите.

Што се однесува до претходната забелешка на М. Марковиќ во врска со оддалеченоста на зборот *ἐλώρια*, сфатен како епитет од конјектуралното *δῶρπα* (или *δεῖπνα*) — „la gran distancia del supuesto calificativo *ἐλώριος*, del sustantivo que determina“ — треба да кажеме дека тоа не е некоја сериозна причина или непозната работа од поезијата, па ни од Хомеровата, или дека тоа не може ни да биде толку важно за сите оние што ги познаваат „каприците“ на метриката со нејзините необични и тешки инверзии, како што, донекаде само, и видовме во претходното наше изложение со приведените примери, та и прашањето за оддалеченоста на атрибутот од својата именка или на објектот од предикатот е една доста релативна работа.

За да го илустрираме горното тврдење, ќе се послужиме само со неколку примери, можеби не и најтипични, од Илијадата и Одисејата. Да го земеме на прво место самиот почеток на Илијадата (А 1—2), кај што атрибутот *οὐλομένην* на првиот збор од 1-от стих *μῆνιν* се наоѓа во 2-от стих, зад 4 збора од кои два подолги (*ἔειδε*, *θεά*, *Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος*), што, изразено со метричка мерка, изнесува 20 м о р и (=кратки слогови), додека *ἐλώρια* од нашето конјектурално *δῶρπα* би било оддалечено с а м о 15 м о р и (или 4 збора од кои едниот е частичката *τε*).

Или да го земеме 31-от стих од истата песна, кај што релативниот партицип *ἐποικομένην*, што се однесува на заменката *μιν* (=τὴν=Χρυσήϊδα) од 29-от стих, е оддалечен од неа 36 м о р и.

Ќе земеме само уште два примера, за да се види уште појасно колку е оддалеченоста на зборовите во една поетска конструкција релативна работа. Во О 596s.:

Ἐκτορι γάρ οἱ θυμὸς ἐβούλετο κῦδος ὀρέξαι
 Πριαμίδη, ἕνα νηυσί...

кај што патронимикот *Πριαμίδη* од индивидуалното име „Ектори, на кое се однесува како атрибут, се наоѓа зад 6 зборови и е оддалечен од него 20 м о р и. Или во Σ 83s.:

Ἴσον ἐμῇ κεφαλῇ τὸν ἀπώλεσα, τεύχεα δ' Ἐκτωρ
 δῆσας ἀνέδυσσε πελώρια, θαῦμα ἰδέσθαι...

кај што атрибутот *πελώρια* од именката *τεύχεα* е оддалечен 15 мори, т. е. точно толку колку и *ἐλώρια* од предложеното *δῶρπα* (или

δεῖπνα). Последниов пример е најинтересен, зашто во него го имаме адјективот (во посесивна форма) πελώρια кој е изведен од именката πέλωρ, како што би можело да се разбере и нашето ἐλώρια во врска со δόρπα или δεῖπνα, како посесивна форма на адјективот изведен од именката ἔλωρ, само со таа разлика што придавката πελώριος, како и именката од која е изведена таа, кај Хомера се наоѓа во нормална и честа употреба, а ἐλώρια во Α 4 би било единственото место каде би била употребена посесивната форма на изведената придавка од именката ἔλωρ, од која е, впрочем, само еднаш употребена и плуралната форма ἔλωρα³²⁾. Кога би била онаа форма (т. е. ἐλώρια) и „Augenblicks-Plural“, како што читаме кај Е. Швицер (I. c.), пак би била еден ἄπαξ λεγόμενον. Се разбира дека само поради сличноста на формите не би било сосема оправдано да ја прогласуваме за посесив³³⁾, ако нема некоја друга причина што би го наметнувала тоа толкување.

За да не се добие впечаток дека сета оваа долга „расправа“ сме ја написале со единствена цел да ја одбранеме предложената конјектура δόρπα (или δεῖπνα) нам. Зенодотовата лекција δαῖτα или нам. традиционалното πᾶσι, сметаме за потребно, на ова место, да изјавиме дека и ние самите не сме биле напълно уверени дека тоа е единственото, а денес би рекле дури, и најверојатното решение. За да можеме пак со поголема сигурност да се заложиме за едно подобро и поверојатно решение, би требало да објасниме како можеле на она место (Α 5) да настанат спомнатите две верзии: πᾶσι и δαῖτα.

Ако им веруваме на Атенеј и Евстатиј, а не знам за ошто не би требало да им веруваме на нивните јасни и сосема определени искажувања во врска со еден исто така напълно определен, конкретен текст, тогаш δαῖτα е само една конјектура на Зенодот, а πᾶσι би бил автентичен текст. Последново, се разбира, не смеаме да го разбереме сосема буквално, ами така како што е, т. е. како традиционален текст што се наоѓал во ракописите уште во времето на Аристарх и пред него и што останал во ракописите и подоцна како традиционална лекција, како во у л г а т а.

Според некои од поновите филолози на XIX-от и XX-от век, меѓу кои како најеминентен се наоѓа Виламовиц, πᾶσι не е традиционален текст, ами лекција, па дури и конјектура, на Аристарх, а δαῖτα подобра лекција на Зенодот или дури и „автентичен“ текст, напуштен подоцна под влијание на Аристарховата „конјектура“. И кога би се согласиле со Наук, како што тоа го направил Виламовиц, дека е точен заклучокот на Лерс, како да не се согласувал Аристарх со лекцијата δαῖτα и се застапувал за верзијата

³²⁾ Во *Илијада*та Σ 93.

³³⁾ Интересно е дека и еден од схолијастите оваа форма ја сфатил како посесив: καὶ κτητικὸν τὸ ἐλώριον, ὃ ἐχρήσατο ἀντὶ 'ἔλωρ' (В. Е. Maass, *Scholias Graeca in Hom. Iliad. Townleyana*, ad loc. — p. 4, ll. 11—12).

πᾶσι, сепак не можеме никако да го примиме за точен и правилно изведен и закључокот на Наук и на Виламовиц: дека зборот πᾶσι бил конјектура на Аристарх.

И кога би се бавел Аристарх а не Зенодот со конјектурална критика³⁴), тешко би можеле да се согласиме со спомнатиов закључок на Наук и Виламовиц, зашто во конкретниов случај и двајцата наполно ја игнорираат традицијата на ракописите кои, сите до ден, го предаваат зборот πᾶσι, значи „конјектурата“ на Аристарх, а ни еден од старите схолијастии не го кажува тоа и не знае за некаква интервенција на Аристарх на ова место. Во врска со ова место ни еднаш не е спомнато името на Аристарх. Ние не знаеме дури ни дали е лекцијата πᾶσι онаа за која се *οἰσέδελι* и *застапувал* Аристарх. Целата приказна за „спорот помеѓу Аристарх и Зенодот“ е само една модерна хипотеза која започнува од Лерс и се продолжува до нашите дни.

Кој може да верува дека старите граматичари и схолијастии не би ја знаеле или не би сакале да ни ја кажат вистината онака како што била, а само „лошите јазици“ на Атенеј и Евстатиј да ни го кажуваат точно обратното? Од нетрпение ли и лична омраза кон Зенодот? Како тоа да ни еден ракопис на ова место нема *δαῖτα*? Како тоа да ни еден препишувач не можел да ја одбегне *σιτοφαγία* цензура на Атенеј, а *наивниот* Евстатиј да ги познава работите само површно и *добродушно* да *уберува* на *злонамерната* *интерпретација* на Атенеј? Но Атенеј е многу помлад и од Аристарх, а уште повеќе од Зенодот. Тие не биле современици. А што да речеме за учениот солунски архиепископ Евстатиј?

Работите не стојат така. Со ваков метод на текстова критика не можеме да се согласиме и не го примаме, па макар да го примениле него *авторитетите* какви што биле А. Наук и Улрих фон Виламовиц-Мелендорф. А што да речеме за начинот и тонот, за тешките и надуените зборови на последниов („...Nauck, der die aristarchische schlechte conjectur... aus dem Prooemium der Ilias für alle nicht unfreien köpfe vertrieben hat...“, *Homer. Unters.* 20; или на стр. 385s. од истата расправа: „... ἐλώρα τεῦχε κύνεσσιν οἰωνοῖσι τε δαῖτα behagt dem kritiker nicht, weil Homer δαίς nur vom menschlichen male sage, und um solcher torheit willen wird δαῖτα in πᾶσι geändert“)? Како да се работеше за некаква многу важна расправа околу некој крупен политички проблем за кој треба да се *характеризираат* *духовните*. Па барем да беше вистина она што го тврдеше во врска со овој не многу значаен Хомеров текст. Работата е дотолку посмешна што еден инаку голем авторитет во нашата наука, „најголемиот класичен филолог на нашиот век“, како што се вели во прирачниот речник на Х. Ламер, нашол

³⁴) B. Lehrs, *o. c.*, стр. 375; cf. M. Sengebusch, *Homerica diss. I*, стр. 199; J. La Roche, *Die homerische Textkritik im Altertum*, стр. 61 и P. Cauer, *l. c.*

за потребно на овој не многу важен текст од Хомеровата Илијада два пати да се врати, во истата расправа, и по тој повод да им држи лекции на оние што не се согласуваат со неговото мислење, на „неслободните“ германски и негермански „глави“ и да прогласува за „лудост“ секое спротивно мислење и секој обид да се „мени“ *αὐθεντικότη* δαίτα во πᾶσι.

Меѓутоа, факт е дека πᾶσι, иако поетски и стилски послаба лекција, ја имаат сите запазени ракописи на Илијадата како традиционален текст, како вулгата, а δαίτα го наоѓаме само во схолиите, т. е. кај Атенеј и Евстатиј, одбележено како лекција или конјектура на Зенодот. Овој факт не може да се собори со никаков аргумент и од никаков авторитет.

Кога се задржавме на овие детали во врска со ова спорно место од Илијадата, тоа не го направивме само за да му читаме сега ние на колегата М. Марковиќ лекции од текстовата критика, ами за да илустрираме како можат поради пребрзото ангажирање за едно мислење, став или идеја, и големи филолози и авторитетни научници да припомогнат за зацврстувањето на едно погрешно мислење, на една заблуда. Затоа во ова прашање сме повеќе склонили да се согласиме со начинот и методот на П. Кауер³⁵⁾, со неговиот повоздржан став, но само со начинот а не и со неговите зборови: „Sicher ist nun πᾶσι eine Konjektur, und zwar eine falsche. . .“

Пᾶσι може да биде само полоша лекција од содржинска и поетска гледна точка, а δαίτα малку подобра, но ни едната ни другата не ни го предаваат сосема сигурно автентичниот Хомеров текст. Оние што се застапуваат за мислењето дека πᾶσι е конјектура ни еднаш не се прашале: А како успеала таа лоша „конјектура“ да се вовлече во сите ракописи од Илијадата и наполно да ја истисне подобрата и „автентичната“ лекција δαίτα? Ако во кој и да е стар ракопис ја имало добрата верзија δαίτα, како можела таа подоцна сосема да се изгуби од сите ракописи?

Ако се држиме за принципот дека филологот и воопшто научникот, кога помеѓу две или повеќе мислења, ставови или решенија не може да се определи за ниедно од нив, може и треба да бара едно решение поинакво, поново, и да објасни, ако може, како настанале, кога се работи за две или повеќе верзии на еден текст, разните лекции и како би можело да се реконструира автентичното место, тогаш и во конкретниов пример би требало да постапиме на истиот начин.

Ако се прашаме, како можело да се дојде до лекцијата πᾶσι во ракописите на Илијадата, и во најстарите, кога е таа стварно послаба и помалу веројатна верзија од лекцијата δαίτα, која, од своја страна, е според тврдењето на старите схолијасты и граматисти,

³⁵⁾ Ibidem.

една конјектура на Зенодот, ќе треба да помислиме дека, во дадениов случај, автентичниот Хомеров текст на ова место можел да има нешто друго, еден трет збор, кој можел да личи по својата надворешна слика, по формата, а можеби и по значењето на едната одн. другата предадена верзија, на *πᾶσι* и *δαῖτα*, и тоа формално можеби повеќе на *πᾶσι* а содржински на *δαῖτα*.

Во нашата прва белешка од XI-от број на Ж. А., предлагајќи ја конјектурата *δῶρπα* или *δεῖπνα*, водевме повеќе сметка за лекцијата *δαῖτα*, а сосема малку или речиси никако за верзијата *πᾶσι* од ракописите, што, мораме да признаеме, не беше сосема во ред. Ние денес гледаме дека решението на спорното место, на автентичниот израз од 5-от стих на Илијадата, не може да се најде ако не се земат пред вид и двете верзии на вопросното место, ако не се води сметка и за *πᾶσι* и за *δαῖτα*, кога ќе се бара Хомеровиот оригинален израз, кој може на она место да биде и еден *ἄπας εἰρημένον*. Нам ни е денес јасно дека ни *δῶρπα* ни *δεῖπνα* не го решаваат проблемов и од формална гледна точка, зашто ни едниот ни другиот збор не личат на *πᾶσι* по својата надворешна страна, за да можеме да ја објасниме појавата на традиционалната лекција *πᾶσι*.

Затоа ние денес водиме сметка за обете верзии и мислиме дека на вопросното место можел да стои еден поредок и постар, веројатно *ахајски*, збор со значење *јадење, храна*, кој го немало, можеби, во другите одн. во сите грчки дијалекти и можел да биде заменуван во јонскиот и атичкиот дијалект со некој друг збор со исто или слично значење или со некој збор кој по форма бил сосема близок до него. Ние веруваме дека зборот можел да биде изведен од хомеровскиот глагол *πατέομαι* и да гласи *παστᾶ*, т. е. еден поименичен неутрум плурал од претериталниот пасивен партицип (=вербалниот адјектив) *παστός* 3, од кој ја имаме негативната придавска форма *ἄπαστος* 2, документирана кај Хомера на неколку места³⁶⁾.

Дека зборот *παστᾶ* одн. неговата основа не била сосема забравена ни подоцна, би можело да се заклучи по толкувањата на старите глосографи и схолијасти во врска со зборот *παστᾶς*, кој бил редовно изведуван од глаголот *πάσασθαι*³⁷⁾, како да значел првобитно „соба одн. одделение за ручување“, „трпезарија“, а не од *παραστάς* > *παρστάς*, како што се изведува етимологијата на зборот во денешните етимолошки речници³⁸⁾. Старите граматичари

³⁶⁾ Еднаш во *Илијада* II, Т 346, и два пати во *Одисеја* II, δ 788 и ζ 250.

³⁷⁾ *Schol. ad Apoll. Rhod. I 789*: καλῆς δι' ἀναστάδος] ἣν ἡμεῖς παστᾶδα λέγομεν. εἴρηται δὲ οὕτως διὰ τὸ ἐν αὐτῇ σιτεῖσθαι ἡμᾶς, οἷον εἰ πάσασθαι. cf. Hesych. s. v. παστάδες. ... καὶ τόποι ἐνθα ἐδείπνου ἀπὸ τοῦ πάσασθαι & EM s. v. παστάς: ἣν ἡμεῖς (προ)παστάδα λέγομεν καὶ εἴρηται οὕτως διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἡμᾶς σιτεῖσθαι, παρὰ τὸ πάσασθαι. Ἀπολλώνιος.

³⁸⁾ В. на пр. Boisacq или Hofmann, s. v. παστάς.

и лексикографи и етимологијата на зборот *φάτνη* одн. *πάθνη* ја изведувале од истиот глагол *πατέομαι*³⁹⁾.

По начинот на своето образување и по својата употреба зборот *παστός* одн. супстантивизираниот неутрум *παστόν* и неговиот плурал *παστά* во значењето „јадење“, „храна“ би бил сосема во духот на грчкиот јазик и на Хомеровиот дијалект, кај што ги имаме сличните образувања *ποτόν* „питие“, *ποτητόν*, -τά „птици“, *βοτόν*, -τοῖσι, еден *ἄπαξ λεγόμενον* (во Σ 521) „добиток“, *φυτόν* „растение“ *πρόβατον* „овца“, *ξύστων* „копје“ или *πιστά* (scil. *ῥοκία*) супстантивизирано (= *πίστις*) „(до)верба“, итн. итн.

Една слична вербална изведенка употребена е кај Софокле: тоа е цитираното *ἔδεστών* (од *Αἰθίοπα* 405). Цитираните изведенки би можеле да бидат елиптични изрази, како што се гледа од веќе спомнатото *παστά* (scil. *ῥοκία*) и од една низа слични изведенки, како што се *βοροί*, *θνητοί* (scil. *ἄνθρωποι*), *κιστός* (scil. *ἰμάς*), *μνηστή* (scil. *γυνή*), *χυτή* (scil. *γῆ*), *στρατός* (scil. *λόβς*), *Πλαγίχται* (scil. *πέτραι*) итн. итн.

Ние, значи, денес мислиме дека автентичниот Хомеров текст можел на ова место да го има зборот *παστά* (: *οἰωνοῖσι τε παστά*), од кој со време, можеби и поради недоразбирање на реткиот ахајски збор (кај Хомера би бил употребен само на ова место — значи еден *ἄπαξ εἰρημένον*!), а веројатно и поради слабата читливост на истиот во еден од најстарите ракописи на Илијадата, едните го читале *πᾶσι*, што им било формално блиско и појасно, иако поетски доста бледо, а другите *δαῖτα*, кое би можело да потекнува и од некој постар коментар или дури и глосем за пореткиот збор *παστά*, објаснет веројатно со еден синоним каков што е *δαῖτα* во лекцијата на Зенодота. При тоа е карактеристично дека зборот *πᾶσι* го има почетокот од *παστά* (т. е. првите три или без малу четири букви, ако водиме сметка за блискоста на Т со Ι), а кај верзијата *δαῖτα* завршокот (одн. двете последни букви -ΤΑ) и втората буква Α се еднакви со соодветните од *παστά*.

Не би можел човек лесно да се ослободи од впечатокот дека и двете предадени верзии, и *πᾶσι* од ракописите и *Ζηνοδοῖοβαῖται* *δαῖτα*, се поправо остатоци од една постара, заборавена и оштетена лекција *παστά*, која би можела да се реконструира со помошта на обете верзии *πᾶσι* : *δαῖτα*, ако водиме сметка и за значењето на

³⁹⁾ В. на пр. ЕМ s. v. *φάτνη*: *παρά τὸ φαγεῖν φάγνη καὶ φάτνη. Δύνηται δὲ καὶ παρὰ τὸ πατῶ, τὸ ἐσθίω, ὡς τὸ πάσασθαι, πάτνη καὶ φάτνη. cf. Eustath. 547, 2 ss. τῆς δὲ φάτνης πρωτόθετον τὸ φαγεῖν ἢ τὸ πάσασθαι κατὰ τοὺς παλαιούς, ὃ ἐστὶ γεύσασθαι (спор. кај истиот уште 658, 50 ss. и 1784, 43 ss.). — Кај поновите в. Н. Ebeling, *Lex Homer.*, s. v. *φάτνη* (ex *πάθνη* а *πατέομαι* explicit Benf. *W.* II 72, Curt. *Et.*⁴ 493, Roscher *Curt. Stud.* I 2, 102). Ова етимологизирање кај старите е дотолку поинтересно што и словенскиот збор *jasli* (= *φάτνη*) се изведува од глаголот *jagam* одн. од неговата основа *jag-* со суфиксот *-jilo-* (в. Miklosich, *Et. Wb. d. slav. Spr. s. jad-*), но според други зборот е изведен од истиот корен само со друг, попрост, суфикс (в. Pokorny, *Idg. et. Wb. s. ed-* на стр. 288 < * *ēd-s-li-*).*

заборавената одн. оштетената и изгубената лекција (παστά = δόρπα, δεῖπνα, δαῖτα) и за Хомеровата лексика, кај што глаголот πατέομαι и изведената привативна форма на неговиот претеритален партицип ἄπαστος се наоѓаат во нормална употреба.

Дали и подоцнешниот грчки збор παστά „каша од варено жито“, „бунгур“ е во етимолошка врска со спомнатиов глагол, т. е. дали е истиот оној Хомеров заборавен збор, останат во едно потесно, специјално значење, што го имал можеби Хомеровиот збор ἄλφιστα (за којшто се вели кај Хомера, β 290, дека е тоа μελὸς ἀνδρῶν „мозокот на мажите“), или е изведенка од вербалниот адјектив на глаголот πᾶσσω, не можеме со сигурност да се определиме, иако има извесна веројатност за првата етимологија.

Да кажеме на крајот и неколку зборови во врска со реминисценциите на вопросниот текст, особено кај старите трагичари. Најстарата реминисценција се наоѓа кај Ајсхила (I. с.), каде што е употребен зборот δεῖπνον, кај Еврипида (II. сс.) се употребени синонимите θοῖνα и φοινῖα δαίς (два пати) а кај Софокла (I. с.) δέμας ἐδ' ἐστ' ὅν... Се разбира дека во античните реминисценции не можеме и не треба да го бараме автентичниот збор, ами само поимот и содржината, што е предавана со разни синонимни изрази. Тоа што го имаме кај Еврипида зборот δαῖτα двапати спомнат, со епитетот φοινῖχιν и двата пати, не мора да значи дека онде бил предаден автентичниот збор. Тоа впрочем не би требало никој ни да го очекува од една сосема слободна поетска парафраза. Не би било ни од методска гледна точка сосема во ред да се очекува, лексиката и фрасеологијата кај Хомера и во драмата да се поклонат. Тоа е дури отежнато и со различната метричка форма во обата поетски рода. Па сепак, содржински тие ја потврдуваат верзијата δαῖτα, но само содржински а не и формално. А изразот παστά, за кој ние веруваме дека е автентичен, иако би бил на она место еден ἄπαξ λεγόμενον кај Хомера, ни ги објаснува и двете верзии, како од содржинска така и од формална гледна точка: πᾶσι < παστά > δαῖτα, одн. πᾶσι (ι : δαί)τα*).

Скопје.

М. Д. Петрушевски.

RÉSUMÉ

M. D. Petruševski: ΠΑΣ(Ι : ΔΑΙ)ΤΑ

Dans le tome XI de notre revue (p. 172) nous avons soutenu l'hypothèse que la version de Zénodote δαῖτα (dans l'Iliade A 5), du point de vue du sens, a toutes les chances d'être plus près du texte authentique de l'Iliade, ce qu'on ne saurait dire de la leçon traditionnelle πᾶσι, vu que les réminiscences de cet endroit homé-

*) Со задоволство можам да одбележам дека до иста комбинација и решение имал дојдено и мојот бивш професор Милан Будимир, за што можев да се известам, во приватен разговор со него, откако статијата беше веќе наполно оформена и кабарана.

rique, que nous rencontrons dans les oeuvres des poètes postérieurs et, surtout, chez les trois grands tragiques de l' époque classique, confirment le texte homérique de la version Zénodotienne en citant ou le mot δαῖτα ou bien un synonyme de celui-ci (δεῖπνον, θοῖνα etc.). Nous avons cru, en outre, faire un pas plus en avant en supposant que le texte primitif de l' Iliade pouvait avoir une version un peu différente de celles que nous a conservées la tradition littéraire de l' antiquité, à savoir avec un synonyme de δαίς, peut-être δόρπα ou δεῖπνα.

D' un coté c' était l' affirmation d' Athénée et le fait, comme nous allons voir plus bas, que le mot δαίς chez Homère n' a pas une seule fois pris la signification de „nourriture, repas de bêtes“, qui nous avaient fait recourir à la conjecture δόρπα ou δεῖπνα (pour δαῖτα), et de l' autre le fait que nous étions tombé d' accord avec ceux des philologues, Zénodote étant à la tête de tous, qui croyaient πᾶσι moins conforme et faible du point de vue logique et du style.

D' autre part le mot ἐλώρια, qui est un ἀπαξ εἰρημένον chez Homère, par sa forme possessive (cp. la scolie de l' endroit cité dans Dindorf—Maass, *Scholia Graeca in Hom. Iliad. Townleyana, ad loc.*: καὶ κτητικόν, ὃ ἐχρήσατο ἀντὶ ἐλωρ) nous amena à l' hypothèse qu' il pouvait être vraiment un attribut possessif d' un substantif à l' acc. pl. n., c.-à-d. de notre conjectural δόρπα (ou δεῖπνα) et non de δαῖτα, qui est un acc. sg. f. Ce serait donc une expression ἐλώρια δόρπα „repas gagné de la proie“, qui se rapporterait non seulement aux chiens mais aussi aux vautours.

Notre conjecture δόρπα pour δαῖτα et l' interprétation de ἐλώρια ont provoqué une réaction rapide et une critique défavorable de la part de notre collègue M. Marcovich de Mérida (Venezuela). En ce qui concerne l' interprétation de ἐλώρια, il la rejette comme superflue en rappelant l' autorité de Schwyzer (GG I 470: „Augenblicks-Plur.“), de Frisk (*GetWb.*, s. ἐλεῖν: „metrische Variante“) et de P. Chantraine (*Gramm. Homér.* I 96: „On a habituellement πτολίπορθος, mais au quatrième pied πτολίπορθος en ι 504 et 530; ἀεθλον, ἀεθλα, mais au quatrième pied ἀέθλιον, ἀέθλια θ 08, ψ 537 etc. . . ; Αἰτωλός, mais Αἰτώλιος en Δ 399, E 706. . .“) et affirmant que la forme pl. en -ια est employée *metri causa*.

M. Marcovich rejette aussi notre conjecture δόρπα (ou δεῖπνα) en se déclarant définitivement pour la version Zénodotienne δαῖτα. Il dit notamment: „No hacen falta otros argumentos (e. g., la gran distancia del supuesto calificativo ἐλώρια, del sustantivo que determina, etc.) para refutar la lección de Petruszewski. Por consiguiente, queda δαῖτα (documentado también en *Iliad.* XXIV 43 como comida de animales) como lección la mas plausible“.

Si nous avons décidé de traiter de nouveau la question de l' authenticité du vers 5 de l' Iliade surtout par rapport aux versions δαῖτα ou πᾶσι, ce n' était point avec l' intention de défendre notre conjecture δόρπα (voire δεῖπνα) ni l' interprétation de ἐλώρια que nous avions proposées. C' était d' abord le désir d' avouer que la critique de M. Marcovich nous a aidé de reconnaître les défauts de nos hypothèses et l' intention de reprendre la solution du problème sur des principes plus solides; d' autre part, nous avons constaté aussi le faible de la position de notre critique qui s' est trop appuyé sur les autorités, même lorsqu' il ne les a pas nommées, et qui est arrivé là d' où nous étions parti: en embrassant la version δαῖτα et proclamant πᾶσι inauthentique, comme l' avaient déjà fait U. v. Wilamowitz—Moellendorff et d' autres prédécesseurs.

Voici maintenant nos réserves et nos objections à la leçon δαῖτα:

1° L' affirmation que le mot δαίς est employé chez Homère au sens de „repas, nourriture de bêtes“ n' est pas tout à fait juste. Le vers Ω 43, cité par M. Marcovich et avant lui par W. Leaf (dans son édition de l' Iliade de 1900, *ad loc.*) et Ameis—Hentze (dans leur *Anhang, ad loc.*) et avant tous par Chr. G. Heyne (cp. A. Lehrs, *De Arist. stud. Hom.*, p. 96) pour démontrer l' affirmation citée, n' y peut nullement servir. Il est mieux et plus logique de lire avec E. Bekker, H. Ebeling, A. Lehrs et autres:

(Ω 43) εἰξας εἶσ' ἐπὶ μῆλα, βροτῶν ἵνα δαῖτα λάβῃσιν

avec la virgule après μῆλα et non pas après βροτῶν, malgré tous les éditeurs de l' Iliade, anciens ou modernes (cp. les réserves d' Ameis—Hentze, *ad loc.*: „β ρ ο τ ῶ ν ein ungewöhnlicher Zusatz zu μ ῆ λ α, aber im Munde des Gottes

begreifliches“). Dans le vers cité, nous avons en effet une inversion βροτῶν ἵνα δαῖτα λάβῃσιν au lieu de ἵνα δαῖτα βροτῶν λάβ., dictée par la métrique, d' une manière presque identique à celle du vers Φ 539:

άντιος ἐξέθορε, Τρώων ἵνα λοιγὸν ἀλάλκοι

où nous avons Τρώων ἵνα λοιγὸν ἀλάλκοι pour ἵνα λοιγὸν Τρώων ἀλ., dicté toujours par la métrique. D' autre part le même ordre des mots μῆλα βροτῶν, imposé par les mêmes raisons métriques, se lit dans l' Odyssée, ι 405:

*Η μὴ τίς σευ μῆλα βροτῶν ἀέκοντος ἐλαύνει;

Il est un fait très bien connu que personne jusqu' à présent ne se soit douté (dans les vers cités Φ 539 et ι 405) de l' existence des inversions. Partant de l' analogie entre les vers cités et le vers en question, nous insistons sans présomption sur la ponctuation proposée par E. Bekker et les autres, qui est, du point de vue logique, irréprochable et incontestable.

Voilà pourquoi les données d' Athénée et son affirmation sur l' emploi du mot δαῖς chez Homère se trouvent tout à fait justifiées, le lieu étymologique avec δαίνυμι étant évident.

2° La contestation de notre interprétation du mot ἐλώρια pour des raisons de distance entre l' attribut hypothétique ἐλ. et son substantif (le conjectural δόρπα ou δεῖπνα) n' est pas, à ce point de vue, complètement correcte, vu l' état réel de la syntaxe et de la métrique homériques. Ρ ο c h e et l o i n sont des notions relatives, comme on peut le voir de ces quelques exemples choisis tout fortuitement.

Prenons d' abord le début de l' Iliade: L' adjectif οὐλομένην (du 2e vers) qui se rapporte au substantif μῆνιν (le premier mot du poème) en est éloigné de 20 unités métriques (*morae*), tandis que l' hypothétique δόρπα n' en serait éloigné que de 15 de son attribut hypothétique ἐλώρια. Si nous prenons le 31e vers du même chant, le participe relatif ἐποιομένην, qui se rapporte au pronom μιν (= τήν = Χρυσίδα) du 29e vers, en serait éloigné de 36 *morae*. Une situation semblable se trouve dans O 596s., où le patronymique Πριαμίδη se rapportant au nom individuel Ἑκτορι en est éloigné de 20 unités métriques. Ou bien dans Σ 32s., où l' attribut πελώρια est éloigné de 15 *morae* de son substantif τεύχεα, c.-à-d. autant que ἐλώρια de l' hypothétique δόρπα. Le dernier exemple est intéressant aussi par la proximité formelle de πελώρια (dérivé de πέλωρ) et ἐλώρια (dérivé de ἔλωρ) exception faite de l' emploi normal de πελώριος et de πέλωρ tandis que ἐλώρια et ἔλωρ se trouvent dans un usage plus restreint chez Homère. En parlant plus précisément, ἐλώρια est même un ἀπαξ λεγόμενον dans la poésie homérique.

3° Le retour de M. Marcovich à la version δαῖτα, quoique celle-ci soit meilleure que le traditionnel πᾶσι du point de vue du sens et du style, de la même manière que notre conjecture δόρπα (ou δεῖπνα) au lieu de δαῖτα, n' est pas tout à fait correct, parce qu' on n' y tient pas compte de la tradition des manuscrits, qui ont tous, sans exception, πᾶσι. Si δαῖτα était authentique, comment πᾶσι pouvait-il s' introduire dans tous les mss.?

Partant de la question ainsi formulée nous avons abouti à la révision de notre opinion antérieure et à la conclusion que l' on ne saurait trouver une solution correcte du problème en vue qu' en tenant compte de toutes les deux versions, de δαῖτα ainsi que de πᾶσι, en donnant une interprétation satisfaisante de la naissance de ces deux versions apparaissant très éloignées du point de vue de la forme et du sens.

Enfin, nous sommes arrivé à l' idée que le texte primitif a dû avoir pourtant quelque chose de tout à fait différent qui ne serait ni δαῖτα ni πᾶσι, mais un mot neutre qui, d' après la forme et l' écriture, pourrait paraître très semblable à πᾶσι et, d' après le sens, être un synonyme de δαῖτα (voire δόρπα ou δεῖπνα). Ce pourrait être un ἀπαξ εἰρημένον chez Homère, selon toute apparence un ancien mot achaique qui était hors d' usage chez les Ioniens et les autres Grecs. Nous croyons qu' il pouvait être un dérivé du verbe homérique πατέομαι qui est bien représenté dans l' Iliade et l' Odyssée et dont nous avons l' adjectif dérivé ἀπαστος, usité quatre fois chez Homère.

Il nous reste donc à faire un dernier pas pour découvrir le mot supposé: C' est le neutre plur. de l' adjectif verbal παστός, 3 — παστά, dont le dérivé privatif ἀπαστος

jouit d'un usage normal chez le Poète, comme nous avons vu plus haut. L'existence d'une pareille formation chez Homère serait en plein accord avec les suivants dérivés verbaux: ποτόν „boisson“, ποτητόν „oiseau“ (littér.: „volant, volatile“), βοτόν (sous la forme unique βοτοῖσι dans Σ 521) „(menu) bétail“ (littér.: „pâturant“), φυτόν „plante“, πρόβατον „mouton“, ξυστόν „lance“, πιστά (scil. ὄρκια) „foi, confiance“ etc. etc. Un pareil dérivé verbal se trouve employé chez Sophocle dans une des réminiscences mentionnées; c'est ἐδεστόν dans le vers 206 d'*Antig.* (καὶ πρὸς κυνῶν ἐδεστόν αἰκισθέν τ' ἰδεῖν), cité chez M. Marcovich (p. 77). Les dérivés cités seraient des expressions elliptiques comme le confirment le cité πιστά (scil. ὄρκια) et une série de dérivés comme βοροί, θνητοί (scil. ἄνθρωποι), κεστός (scil. ἰμάς), μνηστή (scil. γυνή), χυτή (scil. γῆ), στρατός (scil. λαός), Πλαγκταί (scil. πέτραι) etc. etc.

La conscience d'un mot παστόν, -τά „repas, nourriture“ (littér.: „tout ce que l'on peut manger“, „le manger“) n'était pas complètement perdue chez les Grecs même à l'époque postclassique, ce qu'on peut voir de l'étymologie du mot παστάς chez les grammairiens, les scolastes et les glossateurs postérieurs, tel le scol. d'Apoll. Rhod. I 789: καλῆς δι' ἀναστάδος ἣν ἡμεῖς παστάδα λέγομεν. εἴρηται δὲ διὰ τὸ ἐν αὐτῇ σιτεῖσθαι ἡμᾶς, οἷον εἰ πάσασθαι (cp. *Etym. Magn.* s. παστάς: ἣν ἡμεῖς (προ)παστάδα λέγομεν· καὶ εἴρηται οὕτως διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἡμᾶς σιτεῖσθαι, παρὰ τὸ πάσασθαι. Ἀπολλώνιος) et Hésych. s. παστάδες: ... καὶ τόποι ἐνθα ἐδείπνουν ἀπὸ τοῦ πάσασθαι.

Le texte primitif d'Homère aurait donc pu avoir, à l'endroit cité (A 5), probablement le mot παστά qui était devenu, avec le temps, moins clair et peu lisible dans le manuscrit le plus ancien de l'Iliade. Pourtant les trois initiales pouvaient être à peine visibles (ΠΑΣ); la quatrième (T), qui était moins claire, les copistes l'ont lu comme I, tandis que la cinquième (A) pouvait être complètement effacée ou bien confondue avec la suivante (Δ) de Διός.

Est-ce que Zénodote pouvait connaître ce texte le plus ancien? Ou avait-il peut-être une autre version de l'Iliade dans laquelle le ἀπαξ εἰρημένον homérique παστά était remplacé par un mot plus usuel et plus connu, comme δαῖτα? Ou δαῖτα était un glossème pour παστά, qui, avec le temps, était devenu moins clair. Ou bien δαῖτα serait une leçon erronée du peu lisible παστά, dans lequel Zénodote pouvait encore lire les deux finales (TA de ΠΑΣΤΑ) et la deuxième (A), tandis que la première (II) et la troisième (Σ) n'étaient plus lisibles dans son manuscrit.

Quoi qu'il soit, toujours est-il que les deux versions existantes, la traditionnelle πᾶσι et la leçon de Zénodote δαῖτα, renferment tous les éléments de la leçon supposée ΠΑΣΤΑ (πᾶσι — les trois lettres initiales et δαῖτα la deuxième et les deux finales), se qui rend probable le rétablissement de la version primitive ΠΑΣΤΑ de ΠΑΣ (I+ΔΑΙ) ΤΑ.